

TEKEL'İN ÖZELLEŞTİRİLMESİ, ATATÜRK, MİLLİ BİRLİK

Türkiye Esnaf ve Sanatkarları
Konfederasyonu'nun (TESK),
Vitrin Dergisi, Sayı 197, 2010, s. 20-22

Yıldırım Koç¹

Esnafımız, büyük sermayenin perakende ticarete girmesiyle birlikte büyük sıkıntılar yaşarken, getirilen sigara yasağı sorunun boyutlarını daha da büyüttü. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 30 Ocak 2010 günü dile getirdiği görüşleri, sıkıntıların azalmayacağını, daha da artacağını gösteriyor. Hatırlanacağı gibi Sayın Başbakan, "Gerçekler ortada ve ben küçük esnafımızın bu noktadaki şikayetlerini de biliyorum, ama onlar da artık bu gerçeği görecekler" diyerek, büyük marketlerle rekabette bakkallarımıza birleşmeyi önermişti.

Esnaf ve sanatkarımızın yaşadığı sıkıntının benzerini tarımda küçük üretici köylümüz de yaşıyor.

Esnafımızı, çiftçimizi ve işçimizi doğrudan ilgilendiren bir konu ise TEKEL'in özelleştirilmesi.

TEKEL'in özelleştirilmesi, esnafımızı olduğu kadar küçük topraklar üzerinde tütün üretimi yaparak geçimini sağlayan çiftçilerimizi de, daha kötü çalışma koşullarına zorlanan işçilerimizi de ilgilendiriyor.

Yeni açılan her hipermarket, onlarca bakkalımızı, manavımızı, kasabımızı kapatıyor. Eğer gidişat değiştirilemezse, önümüzdeki aylarda aynı kaderi eczacılar da paylaşacak. TEKEL'in özelleştirilmesi ise geçimini tütün tarımı ile sağlayan yüzbinlerce çiftçi ailesine ve TEKEL işletmelerinde çalışan işçilerimize büyük darbe indiriyor.

Türkiye'de tütün üretimiyle geçimini sağlayan çiftçi ailesi sayısı 1998 yılında 622 bindi. Bu sayı 2003 yılında 334 bine, 2008 yılında da 194 bine geriledi. Ortalama 8-9 dönüm arazide ve genellikle kıraç topraklarda tütün üretmek geçimini sağlayan insanlarımızın yaklaşık yüzde 60'ı 11 yıllık bir süre içinde geçim imkanını kaybetti. Bu insanlarımız şehirlere göç ettiler. Şehirlerde iş bulabildilerse çalıştılar. İş bulamadılarsa, her türlü karanlık işin pençesine sürüklendiler.

TEKEL, onun ürününün hammaddesini üreten çiftçimiz, bu hammaddeden sigara ve içki üreten işçimiz, bu ürünleri pazarlayan esnafımız için önemli bir geçim kapısıydı. TEKEL'in özelleştirilmesi, çiftçimize, esnafımıza ve işçimize büyük darbe indirmiştir.

TEKEL'in özelleştirilmesinin bir boyutu, toplumumuzun ana direkleri olan esnafımıza, çiftçimize ve işçimize indirdiği darbedir. Ancak en az bu kadar önemli olan diğer bir konu, TEKEL'in ülkemizin bağımsızlığına ve milletimizin birliğine yaptığı katkıdır.

Bu konunun önemini anlayabilmek için, TEKEL'e nasıl gelindiğine bakmak gereklidir.

Osmanlı İmparatorluğu 1875 yılında borçlarını ödeyemedi. 1881 yılında kabul edilen Muharrem Kararnamesi ile Osmanlı'dan alacağı olan ülkelerin temsilcilerinden oluşan Osmanlı Düyunu Umumiye İdaresi (Osmanlı Genel Borçlar İdaresi) kuruldu. Düyunu Umumiye, Osmanlı Devleti'nin bazı gelirlerine el koydu. Bu gelirler arasında balık resmi, içki istihlak ve ruhsatiye vergisi, ipek öşürü, pul resmi, tuz inhisarı resmi, Müşterekülmenfaa Tütün Şirketi (Reji) geliri de vardı.

Yabancılar ait Reji Şirketi (Memalik-i Mahruse-i Şahane Duhanları Müşterekü'l Menfa'a Reji Şirketi) Osmanlı İmparatorluğu'nda tütün üretimini ve işlenmesini sıkı bir biçimde denetliyor, elde edilen gelirin büyük bir bölümünü Osmanlı borçları karşılığında Düyunu Umumiye'ye veriyordu. Örneğin, 1884-1908 döneminde tütün işinden elde edilen kârın Reji Şirketi, Düyunu Umumiye ve Osmanlı Hazinesi arasındaki dağılımı şöyleydi: Reji (162.202 Osmanlı Lirası); Düyunu Umumiye (744.893 Osmanlı Lirası); Osmanlı Hazinesi (41.906 Osmanlı Lirası).

Atatürk, Cumhuriyetin kurulmasının hemen ardından, Reji'nin millileştirilmesi ve devletleştirilmesini gündeme getirdi.

¹ ODTÜ İktisat Bölümü Öğretim Görevlisi.

1925 yılında Hükümetimizle Reji Şirketi arasında yapılan bir anlaşma ile Reji'nin bütün hak ve yükümlülükleri devletimize devredildi. 26 Şubat 1925 günü kabul edilen 588 sayılı Yasa ile "istihlaki dahiliyeye mahsus tütün mubayaası, işletilmesi ve tütün ve sigara imali ve satılmasına tütüne müteallik sair umur.... doğrudan doğruya Hükümetçi ifa edilir" düzenlemesi getirildi.

Böylece Cumhuriyet yönetimi, bu tarihlerde tütün üretimi yapan 170 bin dolayındaki çiftçimizi yabancıların baskısından ve sömürsünden kurtardı. TEKEL, köylümüzün yaşam düzeyinin yükseltilmesine ve böylece milli bilincin gelişmesine önemli katkılarda bulundu.

Devletimiz, 1927 yılından itibaren tütün üreticisini desteklemeye başladı ve tütünü aracıardan değil, doğrudan üreticilerden satın almaya karar verdi. TEKEL, Milli Korunma Kanunu uyarınca 1947 yılından itibaren tütün üreticilerimizi desteklemekle görevlendirildi. TEKEL, üzüm ve anason üreticilerine de önemli katkılarda bulundu.

9 Haziran 1930 gün ve 1701 sayılı Yasa ise 588 sayılı Yasanın yerini aldı. Bu yasaya göre, halkın tüketimi için tütün ve tömbeki satın almak, işlemek, kıymak; bu tütünden sigara, enfiye, ağız ve pipo tütünü yapmak; bu maddeleri markalı, bandrollü ve etiketli kutulara ve paketlere koymak; bunları ülke içinde satmak devletin tekeli altına alındı. Yalnızca yabancı ülkelere satmak amacıyla yaprak tütün ticareti yapmak serbest bırakıldı.

2 Temmuz 1932 tarihinde kabul edilen 2054 sayılı Yasa ile çay, şeker ve kahve ithalatını bir elden idare etme yetkisi hükümete verildi.

1928-1932 döneminde Tütün, Tuz ve Alkollü İçkiler (Müskirat) İnhisarlar İdareleri ayrı ayrı faaliyet gösteriyordu. Bu kuruluşlar 1932 yılında birleştirilerek İnhisarlar Umum Müdürlüğü adını aldı. 1946 yılında ise TEKEL Genel Müdürlüğü'ne dönüştü.

Böylece kendi ülkemizin hammaddeleri, kendi işçimizin emeğiyle ürün halini aldı; bu ürünlerimizi kendi esnafımız pazarladı. Halkımız, yerli malı ürün üretti ve tüketti. Yabancı sömürüsü sona erdirildi. TEKEL, Cumhuriyet yönetiminin halkımızın refah düzeyini yükseltmede kullandığı önemli araçlardan biri oldu.

Bu uygulama, ülkemizin dışa bağımlılığını da azalttı. Atatürk, daha 1923 yılında, İzmir İktisat Kongresi'ni açış konuşmasında, siyasal bağımsızlığın ancak iktisadi bağımsızlıkla korunabileceğine işaret etmişti. İktisadi bağımsızlığın en önemli unsurlarından biri ise, tüketilen ürünlerin mümkün olduğunca büyük bölümünün kendi insanımızın emeğiyle üretilmesi ve pazarlanmasıydı. TEKEL, bu alandaki faaliyetleriyle, çiftçimize, işçimize ve esnafımıza büyük yararlar sağladı.

İşin diğer boyutu, milli birlikle ilgilidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı Devleti'nden devraldığı insan mirası, çağdaş bir millet değildi; insanlarımız kendilerini etnik kökenlerine ve dini inançlarına göre tanımlıyorlardı. Ortak bir "Türk milleti" kimliği yeterince gelişmemişti. Atatürk, Türk milletini şöyle tanımlamaktadır: "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir."

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkının Türk milleti haline getirilebilmesi, iç pazarın bütünleştirilmesine, insanların geçiminin sağlanmasına ve refah düzeyinin yükseltilmesine Devletimizin katkıda bulunmasına, insanlarımızın iktisadi açıdan birbirini tamamlamasına bağlıydı.

Tütün üreticisi tütününü kaçak yollardan başka ülkeye satarsa, temel ihtiyaç maddelerini başka ülkelerden sağlarsa, milli birliğin yaratılması mümkün değildir. Bir milletin yaratılmasında, milleti oluşturan unsurlar arasında iktisadi ilişkilerin geliştirilmesinin son derece büyük önemi vardır. Örneğin, Alman İmparatorluğu'nun 1871 yılında kurulması öncesinde gümrük birliği aracılığıyla bir iktisadi birlik yaratılmış, siyasi birlik bu iktisadi birlik temelinde oluşturulmuştur. Avrupa Birliği, önce malların, işgücünün ve sermayenin serbest dolaşımını sağlayarak iktisadi birlik yaratmaya uğraşmaktadır. Birçok Avrupalının nihai hedefi olan Avrupa Birleşik Devletleri, bu iktisadi birleşme temelinde inşa edilecektir.

TEKEL, tütün, anason, üzüm, çay ve diğer bazı başka ürün üreticileri arasında böylesine bir birlik sağladı. Ayrıca, yüzbinlerce çiftçimizin geçimini Devletimizin yönlendirmesi ve katkılarıyla sağlaması, vatandaşla devlet arasındaki bağları güçlendirdi. Refah düzeyi yükselen insanlarımız, devletimize daha da bağlandı.

TEKEL'in özelleştirilmesi, bu nedenle, yalnızca büyük sigara tekellerinin veya içki üreticilerinin kar hırsıyla açıklanamayacak kadar önemli bir konudur.

TEKEL, yalnızca sayıları 600 binin üzerindeki tütün üreticisinin değil, tarım sektöründe onbinlerce diğer üreticinin, esnafımızın ve işçilerimizin geçim kaynağı olmanın ötesinde, bağımsızlığımızın ve milli birliğin temel dayanaklarından biriydi.

Dış baskılar sonucunda, TEKEL ve ona bağlı olarak bağımsızlığımız ve milli birliğimiz adım adım zayıflatıldı.

Önce kaçak sigara yaygınlaştırılarak, tüketicimiz bazı yabancı markaların tiryakisi haline getirildi. Yabancı sigara içmek bir gösteriş haline sokuldu. TEKEL'in özelleştirilmesi ise önce TEKEL'in 1984 yılında yabancı sigara ithali ile başladı. 3 Haziran 1986 günlü Resmi Gazete'de yayımlanan 3291 sayılı Yasa ile sigara üretiminde devlet tekeli kaldırıldı.

1986 yılında özel sektöre, TEKEL ile ortaklık koşuluyla, sigara üretme izni verildi. 1991 yılında sigara üretimi, ithalatı ve satışı, belirli koşullarla serbest bırakıldı. Büyük sigara tekelleri ülkemizde sigara piyasasına doğrudan üretim yoluyla girdi.

20 Ocak 2001 günlü Resmi Gazete'de yayımlanan 4619 sayılı İspirto ve İspirtolu İçkiler İnhisarı Kanununda Değişiklik Yapılması hakkında Kanun ile özel sektöre de belirli koşullara uyulması kaydıyla, alkollü içki üretimi ve ithalatı olanağı tanındı.

9 Ocak 2002 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 4733 sayılı Kanunla, Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğü yeniden yapılandırıldı ve tütün ve tütün mamullerinin Türkiye'de üretimine, iç ve dış alım ve satımına ilişkin usul ve esaslar yeniden düzenlendi.

1 Ocak 2003 tarihinde Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Anonim Şirketi oluşturuldu. 2 Haziran 2003 tarihinde de, TEKEL'e bağlı Sigara Sanayii İşletmeleri Müessesesi, Sigara Sanayi İşletmeleri ve Ticareti A.Ş. yapıldı. Alkollü İçkiler Sanayii Müessesesi ise Alkollü İçkiler Sanayi ve Ticaret A.Ş. biçimini aldı.

Ardından da satışlar ve kapatmalar başladı.

Tekel'in içki ve sigara fabrikaları, birbiri ardı sıra satıldı veya kapatıldı. Bir dönem Türkiye'nin en büyük işletmelerinden biri olan, devletimize rekor düzeylerde vergi sağlayan TEKEL, adım adım tasfiye edildi. Sigara fabrikalarının ardından 31 Ocak 2010 itibariyle yaprak tütün işletmelerinin de kapatılmasıyla, neredeyse Türkiye Cumhuriyeti ile yaşit büyük bir iktisadi gücümüz, dış güçlerin baskıları sonucunda, yok edildi.

TEKEL'in çiftçimiz, işçimiz ve esnafımız için önemi, yokluğunda daha iyi anlaşılacaktır.

Osmanlı döneminde Reji İdaresi tütün kaçakçılığını önlemek için bir özel güvenlik teşkilatı kurmuştu. 42 yıllık Reji İdaresi döneminde, "kolcu" adı verilen bu silahlı güvenlikçilerle tütün kaçakçıları arasındaki çatışmalarda yaklaşık 20 bin insanımız hayatını kaybetmişti. Ünlü Çökertme türküsü ve oyunu da, tütün üreticilerinin Reji İdaresi'ne ve kolculara karşı tepkisinin ifadesidir. Cumhuriyet yönetimi, köylümüzü kolcu teröründen kurtarmıştı.

Dış güçlerin dayatmasıyla yirmi yılı aşkın süredir uygulanan politikalar ise, köylümüzü, kolcu terörünü bile aratır noktaya getirmiştir. Türkiye, büyük sigara tekellerinin ellerindeki tütün stoklarının eritildiği bir ülke haline getirilince, tütün üreticimiz toprağından koparılmakta, açlığa terk edilmektedir. Esnafımız ve işçimiz de bu uygulamalardan büyük zarar görmektedir.

TEKEL'in özelleştirilmesi, çiftçimize, işçimize ve esnafımıza indirilen bir darbedir; ülkemizin bağımsızlığına ve milli bütünlüğe yönelik bir saldırıdır.